

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/88/2008

PRAWA GEJÓW I LESBIJEK

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ❖ Ponad jedna czwarta respondentów (27%) sądzi, że homoseksualiści powinni mieć możliwość organizowania publicznych manifestacji, dwie trzecie zaś (66%) wyraża przeciwną opinię. Co czwarty ankietowany (25%) uważa, że pary tej samej płci powinny mieć prawo do publicznego pokazywania swojego stylu życia, a zdecydowana większość (69%) jest odmiennego zdania.

- ❖ Polacy mają podzielone opinie na temat legalizacji związków partnerskich osób homoseksualnych. Dwie piąte badanych (41%) opowiada się za prawnym usankcjonowaniem związków gejów lub lesbijek, w których partnerzy mieliby prawa majątkowe przysługujące małżonkom, natomiast nieco większa grupa (48%) wyraża sprzeciw. Wśród Polaków zdecydowanie przeważają osoby nieakceptujące związków małżeńskich gejów i lesbijek (76%). Tylko 18% badanych nie zgłasza zastrzeżeń do pobierania się par tej samej płci.

- ❖ Zdaniem większości respondentów (66%), Polacy odnoszą się wrogo do homoseksualizmu. Co czwarty ankietowany (25%) sądzi, że społeczeństwo jest w tej sprawie obojętne, a bardzo nieliczni (1%) – dostrzegają jego życzliwe nastawienie. Poprzednio pytaliśmy o tę kwestię w 1988 roku i wyniki były niemal identyczne. Trwałość opinii na ten temat dowodzi niezmienności postaw wobec homoseksualistów.

Ostatnie lata przyniosły wyraźne zmiany, jeśli chodzi o zasięg i akceptację praw osób homoseksualnych w krajach rozwiniętych. Związki homoseksualistów coraz częściej są prawnie uznawane. Lista krajów i mniejszych jednostek administracyjnych (np. stanów USA), w których jest to możliwe, systematycznie się powiększa. Polska w najbliższym czasie najprawdopodobniej do nich nie dołączy – politycy nie są zainteresowani zmianą istniejącego stanu rzeczy. Sprawa związków gejów i lesbijek pojawia się czasem w kontekście negatywnym, na przykład jako (podnoszony wprost lub sugerowany) argument na rzecz ograniczenia obszaru działania prawa europejskiego.

Jeżeli chodzi o nastawienie społeczeństwa do osób homoseksualnych, Polska jest jednym z najbardziej restrykcyjnych krajów Unii Europejskiej. Eurobarometr, badanie przeprowadzone przez Komisję Europejską, pokazuje że jedynie w pięciu krajach Unii Europejskiej proporcjonalnie mniej niż w Polsce jest osób aprobujących małżeństwa homoseksualne. Są to Grecja, Cypr, Łotwa, Bułgaria i Rumunia¹.

W badaniu majowym² zadaliśmy pytania o akceptację praw gejów i lesbijek w różnych wymiarach: zarówno w sferze publicznej (prawo do demonstracji i pokazywania swojego stylu życia), jak i prywatnej (prawo do usankcjonowania związku w sensie prawnym). Powtórzyliśmy też, po dwudziestu latach, pytania o stosunek społeczeństwa do osób homoseksualnych i o postulowaną politykę państwa wobec nich. Daje nam to możliwość prześledzenia długofalowych zmian opinii w tej kwestii.

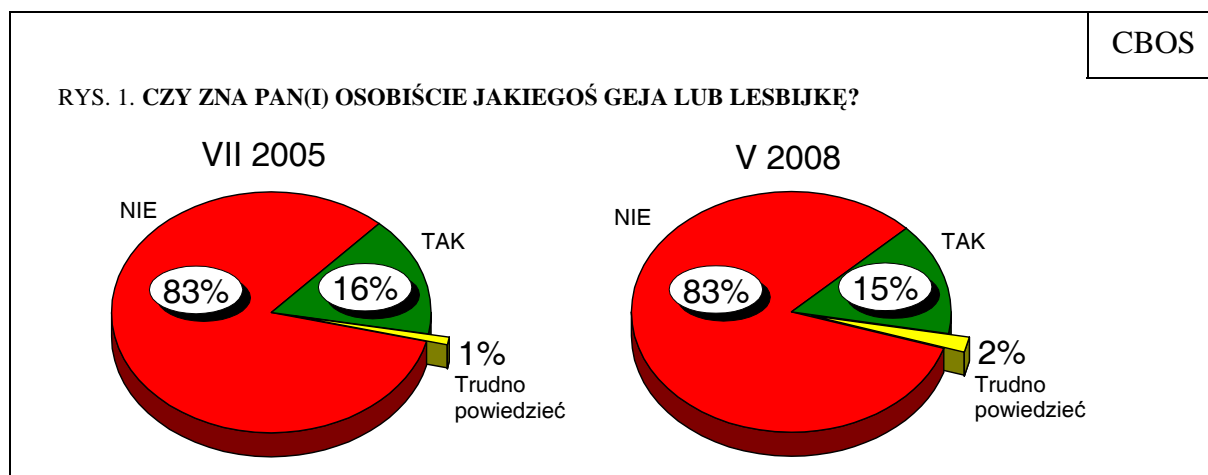
OSOBISTA ZNAJOMOŚĆ GEJÓW I LESBIJEK

Znajomość gejów i lesbijek jest ograniczona do niewielkiej grupy osób – 15% dorosłych respondentów przyznaje, że zna osobiście kogoś o orientacji homoseksualnej. W ciągu ostatnich trzech lat wielkość tej grupy pozostała niezmienną. Wraz z wykształce-

¹ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.htm

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (216) zrealizowano w dniach 9–12 maja 2008 roku na liczącej 1116 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

niem wzrasta częstość tego rodzaju deklaracji. Znajomości takie częściej deklarują mieszkańcy dużych miast niż osoby mieszkające na wsi i w małych miastach. Im respondenci są młodszy, tym częściej znają geja osobiście. Jeżeli założyć, że homoseksualizm jest równomiernie rozłożony w populacji, można wnioskować, że geje ujawniający swoją tożsamość to zwykle dobrze wykształceni mieszkańcy dużych miast, ludzie młodzi lub w średnim wieku.

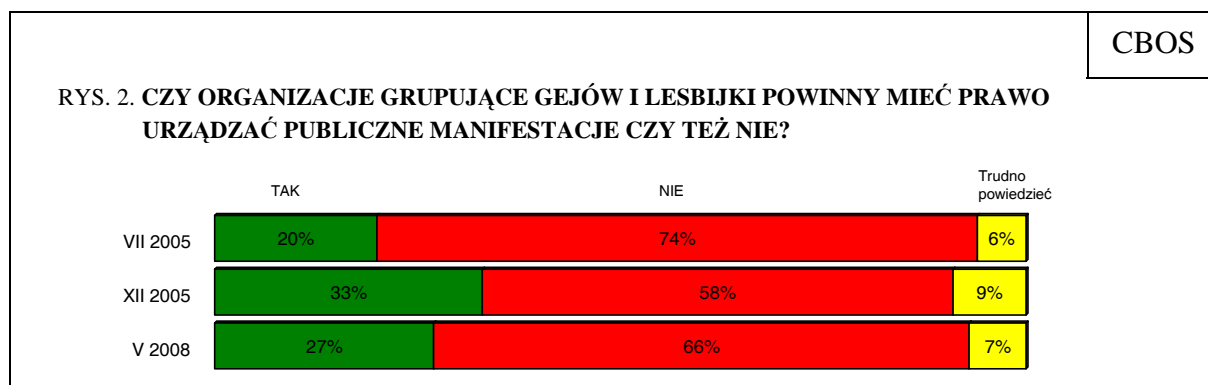

SPÓŁECZNA AKCEPTACJA PRAW DLA HOMOSEKSUALISTÓW

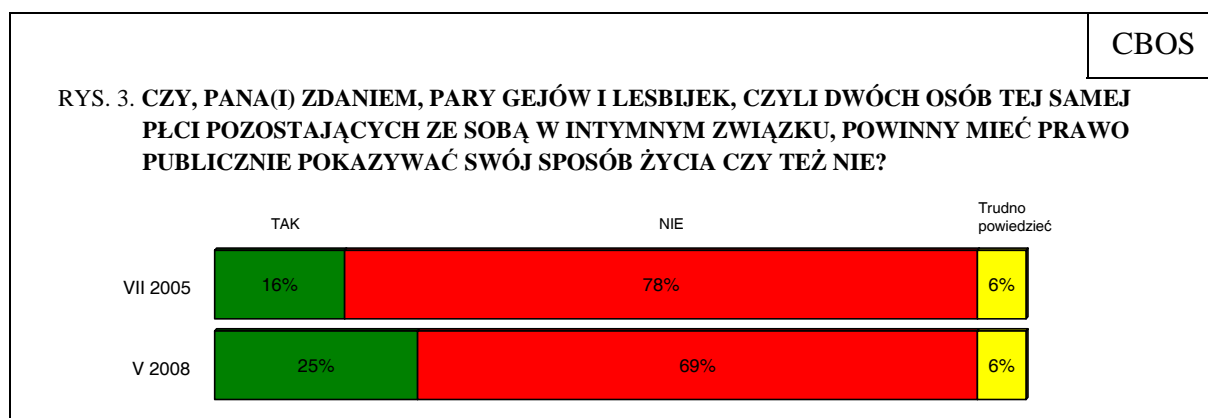
Geje i lesbijki w sferze publicznej

Na początku czerwca odbędzie się w Warszawie kolejna Parada Równości. Przy okazji demonstracji, których inicjatorami są organizacje gejów i lesbijek, często dochodzi do protestów. Przeciwnicy parad na ogół kwestionują prawo osób homoseksualnych do publicznego manifestowania swojej orientacji, czasem zaś twierdzą, że nie mają nic przeciw homoseksualizmowi, jeżeli nie będzie ujawniany w przestrzeni publicznej. Pojawiają się przy tym argumenty łączące kwestie etyczne z estetycznymi: manifestującym gejom przypisuje się rażącą gustu widzów nieobyčajność.

Ponad jedna czwarta respondentów (27%) sądzi, że homoseksualiści powinni mieć możliwość organizowania publicznych manifestacji, dwie trzecie zaś (66%) jest przeciwnego zdania. Opinie w tej sprawie są podatne na wpływ bieżących wydarzeń: pod koniec 2005 roku przyzwolenie na demonstracje wyraźnie wzrosło po wydanym w Poznaniu zakazie manifestacji gejów i publicznej dyskusji na temat możliwych zagrożeń dla swobody zgromadzeń.

Co czwarty respondent (25%) uważa, że pary tej samej płci powinny mieć prawo do publicznego pokazywania swojego stylu życia, a ponad dwie trzecie (69%) nie zgadza się z tym. W porównaniu z wynikami sondażu z 2005 roku oznacza to wyraźne złagodzenie postaw: o 9 punktów zwiększyła się liczebność grupy akceptującej publiczne demonstrowanie przez gejów swojej orientacji, tak jak robią to osoby heteroseksualne. Niemniej jednak w dalszym ciągu zdecydowanie dominuje niechęć.

Akceptacja prawa gejów do publicznych demonstracji jest silnie związana z wiekiem, wykształceniem i miejscem zamieszkania (zob. tabele aneksowe). Im większe miasto, tym więcej mieszkańców wyrażających przyzwolenie. Najczęściej pozytywne nastawienie mają osoby młode i w średnim wieku (barierą jest wiek 44 lata). Wraz z wykształceniem rośnie akceptacja takich manifestacji.

Znajomość z gejem lub lesbijką zwiększa ich akceptację w przestrzeni publicznej. Znajomi homoseksualistów dwukrotnie częściej niż inni uważają, że geje powinni mieć prawo do publicznego ujawniania swojej orientacji i do urządzania manifestacji.

Tabela 1

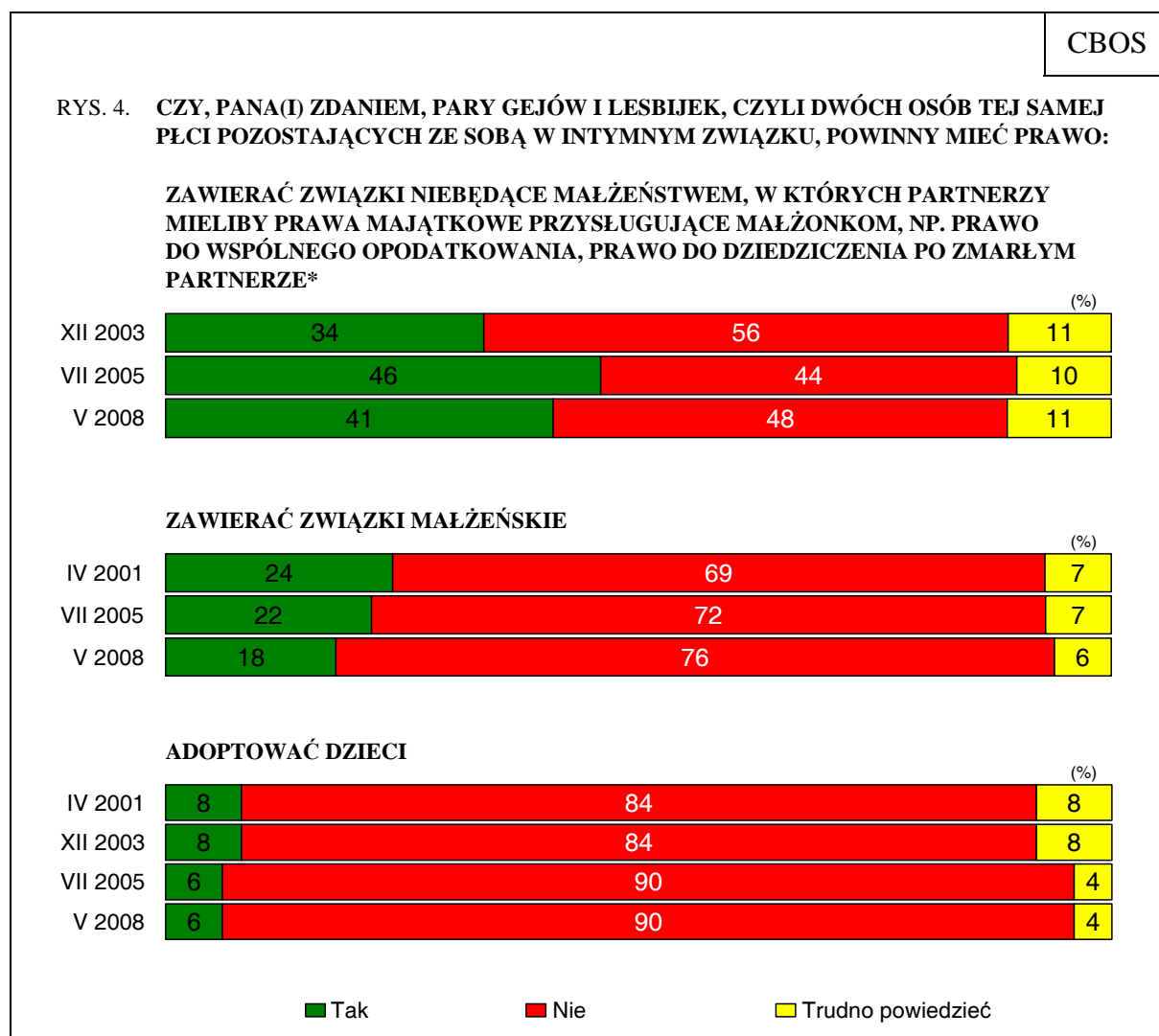
Czy organizacje grupujące gejów i lesbijki powinny mieć prawo urządzić publiczne manifestacje czy też nie?	Odpowiedzi osób	
	znających osobiście geja lub lesbijkę	nieznających osobiście geja lub lesbijki
	w procentach	
Tak	47	24
Nie	50	70
Trudno powiedzieć	3	6
Czy pary gejów i lesbijek powinny mieć prawo publicznie pokazywać swój sposób życia czy też nie?		
Tak	46	21
Nie	50	74
Trudno powiedzieć	4	5

Związki małżeńskie i partnerskie

Polacy nie są jednomyślni w sprawie legalizacji związków partnerskich osób homoseksualnych. Dwie piąte respondentów (41%) opowiada się za prawnym usankcjonowaniem związków gejów lub lesbijek, w których partnerzy mieliby prawa majątkowe przysługujące małżonkom, natomiast niemal połowa (48%) wyraża sprzeciw. W ostatnich trzech latach nieznacznie zmalała akceptacja prawnego usankcjonowania związków homoseksualistów. Na opinie w tej sprawie silny wpływ mają: wiek, wykształcenie i miejsce zamieszkania respondentów. Największą akceptację wyrażają ludzie młodzi, dobrze wykształceni, z największych miast. Kobiety nieco częściej niż mężczyźni zgadzają się na prawne uznanie takich związków. Na zróżnicowanie opinii dotyczących tej kwestii mają wpływ też praktyki religijne: respondenci uczestniczący w nich przynajmniej raz w tygodniu w większości są przeciwni nadawaniu mocy prawnej takim związkom, natomiast badani biorący udział w nabożeństwach sporadycznie lub niepraktykujący w większości wyrażają akceptację.

Nazwanie związku dwóch osób jednej płci małżeństwem wyraźnie obniża poparcie dla jego prawnego uznania. Mniej niż jedna piąta Polaków (18%) akceptuje związki małżeńskie gejów i lesbijek, natomiast trzy czwarte (76%) wyraża sprzeciw. W ciągu ostatnich trzech lat aprobaty nieznacznie zmalała, a zwiększył się odsetek przeciwników.

Nieliczni ankietowani (6%) uważają, że homoseksualiści powinni mieć prawo adoptowania dzieci, zdecydowana większość (90%) odrzuca taką możliwość.

* W XII 2003 roku pytanie brzmiało: „Ostatnio w Senacie złożono propozycję, aby zalegalizować związki partnerskie dwóch osób jednej płci. Partnerzy w takim związku mieliby niektóre uprawnienia przysługujące małżonkom, np. prawo do wspólnego opodatkowania się, prawo do dziedziczenia po zmarłym partnerze, prawo do korzystania z ubezpieczenia zdrowotnego dla członków rodziny, ale nie mieliby prawa do adopcji dzieci. Czy, Pana(i) zdaniem, dwie osoby jednej płci żyjące wspólnie powinny mieć prawo zalegalizować swój związek na takich zasadach?”

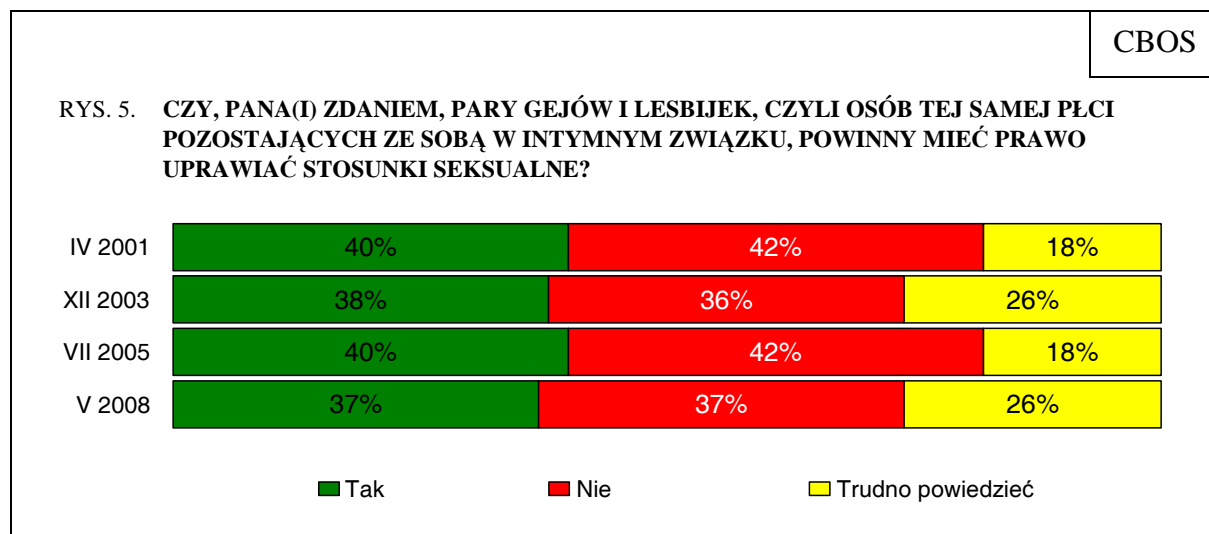
Osobista znajomość geja lub lesbijki ma silny związek z opiniami o legalizacji związków homoseksualistów. Osoby, które zetknęły się z nimi bezpośrednio, zdecydowanie częściej niż pozostałe sądzą, że pary homoseksualne powinny mieć prawo zawierania legalnych związków (zarówno partnerskich, jak i małżeńskich). Różnice między obiema grupami są bardzo wyraźne. Jeżeli chodzi o prawo do adopcji dzieci, opinie obu grup różnią się nieznacznie.

Tabela 2

Czy, Pana(i) zdaniem, pary gejów i lesbijek, czyli dwóch osób tej samej płci pozostających ze sobą w intymnym związku, powinny mieć prawo:	Odpowiedzi osób	
	znających osobiście geja lub lesbijkę	nieznających osobiście geja lub lesbijki
	w procentach	
– zawierać związki niebędące małżeństwem, w których partnerzy mieliby prawa majątkowe przysługujące małżonkom, np. prawo do wspólnego opodatkowania, prawo do dziedziczenia po zmarłym partnerze		
Tak	70	36
Nie	27	54
Trudno powiedzieć	3	10
– zawierać związki małżeńskie		
Tak	30	16
Nie	68	78
Trudno powiedzieć	2	6
– adoptować dzieci		
Tak	8	6
Nie	87	91
Trudno powiedzieć	5	3

Przyzwolenie na stosunki seksualne gejów i lesbijek

Restrykcyjność Polaków wobec homoseksualizmu nie ogranicza się do sfery publicznej. Znacząca część społeczeństwa wprowadziłaby też zakazy w życiu prywatnym. Grupy respondentów sądzących, że pary gejów powinny mieć prawo uprawiać stosunki seksualne i sprzeciwiających się daniu im tego prawa, są jednakowej wielkości (po 37%). Trzy lata temu proporcje obu grup też były zbliżone.

Kontakt osobisty sprzyja tolerancji dla życia prywatnego gejów i lesbijek. Znajomi homoseksualistów ponad dwukrotnie częściej niż pozostali sądzą, że prawo nie powinno ingerować w swobodę zachowań seksualnych.

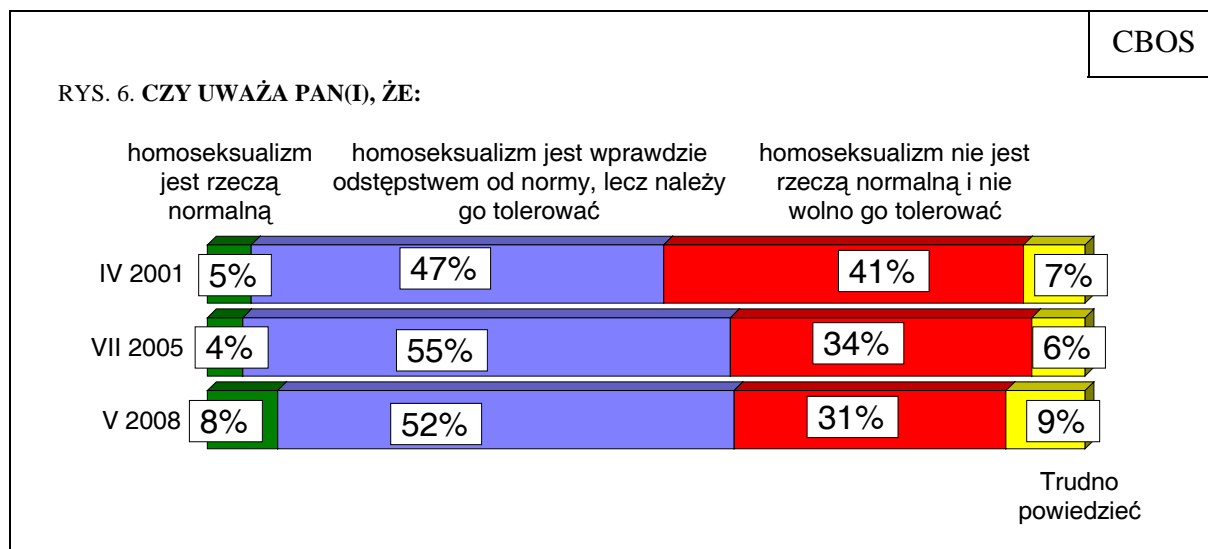
Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, pary gejów i lesbijek, czyli dwóch osób tej samej płci pozostających ze sobą w intymnym związku, powinny mieć prawo uprawiać stosunki seksualne?	Odpowiedzi osób	
	znających osobiście geja lub lesbijkę	nieznających osobiście geja lub lesbijki
	w procentach	
Tak	68	32
Nie	17	41
Trudno powiedzieć	15	27

We wskazaniach dotyczących praw dla gejów i lesbijek można zauważyć zastanawiające zjawisko: w każdym przypadku respondenci wybierający odpowiedź „zdecydowanie nie” są znacznie liczniejsi niż udzielający odpowiedzi „raczej nie”, i w odniesieniu do każdego z praw, o które pytamy, stanowią największe grupy badanych. W przypadku odpowiedzi pozytywnych odpowiedź „raczej tak” wybierana jest częściej niż „zdecydowanie tak”. Oznacza to, że w najbliższym czasie negatywne postawy prawdopodobnie się nie zmienią: mogą ulec osłabieniu, lecz trudno oczekiwać, aby zdecydowana, konsekwentna negacja przekształciła się w akceptację.

HOMOSEKSUALIZM: NORMA CZY ODSTĘPSTWO

Zdecydowana większość Polaków uważa homoseksualizm za odstępstwo od normy. Badani, którzy tak sądzą, są podzieleni w opiniach na temat tego, jak należy traktować osoby homoseksualne. Około połowy z nich (52%) twierdzi, że należy je tolerować, natomiast jedna trzecia (31%) jest przeciwnego zdania. Niewiele osób (8%) uznaje homoseksualizm za zjawisko normalne. W ostatnich trzech latach dwukrotnie zwiększył się odsetek ankietowanych uważających homoseksualizm za skłonność nieodbiegającą od normy.

Opinie na ten temat (a także, jak można wnioskować, poziom tolerancji dla gejów) uzależnione są od takich czynników, jak: wiek, wykształcenie i miejsce zamieszkania. Im badani są lepiej wykształceni, tym częściej uważają homoseksualizm za rzecz normalną, częściej też opowiadają się za tolerancją dla gejów. Osoby najstarsze szczególnie często sądzą, że homoseksualizmu nie należy tolerować, podobnie jak mieszkańcy wsi i małych miast.

Tak jak w przypadku wszystkich pozostałych pytań na ten temat, znajomość z gejem lub lesbijką jest czynnikiem silnie związanym z poglądami. Badani, którzy znają osoby homoseksualne, częściej niż inni opowiadają się za tolerancją i częściej uważają, że jest to orientacja normalna.

Tabela 4

Czy uważa Pan(i), że:	Odpowiedzi osób	
	znających osobiście geja lub lesbijkę	nieznających osobiście geja lub lesbijki
	w procentach	
– homoseksualizm nie jest rzeczą normalną i nie wolno go tolerować	15	34
– homoseksualizm jest wprawdzie odstępstwem od normy, lecz należy go tolerować	66	50
– homoseksualizm jest rzeczą normalną	15	7
Trudno powiedzieć	4	9

DWADZIEŚCIA LAT PÓŹNIEJ: ZMIANY OPINII W LATACH 1988–2008

Po raz pierwszy pytaliśmy o prawa gejów i lesbijek przed zmianą systemu politycznego, w 1988 roku. Stosunek polskich władz do homoseksualistów był w tym czasie nieprzychylny: służby prowadziły działania wymierzone w to środowisko, zbierały i rejestrowały informacje na jego temat. Warto przyjrzeć się, czy zmiana ustroju wpłynęła na stosunek społeczeństwa do polityki wobec homoseksualistów, a także jak zmieniły się postawy ankietowanych.

Zdaniem większości dorosłych, społeczeństwo odnosi się wrogo do homoseksualizmu. Zarówno w 1988 roku, jak i obecnie uważa tak dwie trzecie respondentów. Około jednej czwartej badanych twierdzi, że społeczeństwo jest w tej sprawie obojętne, a bardzo nieliczni – dostrzegają jego życzliwość. Trwałość opinii na ten temat jest zaskakująca i dowodzi mocnego ugruntowania postaw.

Tabela 5

Jak, Pana(i) zdaniem, odnosi się do homoseksualizmu większość naszego społeczeństwa?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	IX 1988	V 2008
	w procentach	
Życzliwie	0	1
Obojętnie	22	25
Wrogo	65	66
Trudno powiedzieć	12	8

Zmienne społeczno-demograficzne niemal nie wpływają na postrzeganie społecznego nastawienia do homoseksualistów. Osoby znające gejów niewiele się różnią w ocenach od innych – nieco częściej dostrzegają zarówno wrogość, jak i życzliwość.

Tabela 6

Jak, Pana(i) zdaniem, odnosi się do homoseksualizmu większość naszego społeczeństwa?	Odpowiedzi osób	
	znających osobiście geja lub lesbijkę	nieznających osobiście geja lub lesbijki
	w procentach	
Życzliwie	4	1
Obojętnie	23	26
Wrogo	71	66
Trudno powiedzieć	2	8

Zmieniły się natomiast opinie o zadaniach państwa dotyczących tej kwestii. W 1988 roku największa grupa respondentów była zdania, że państwo powinno zwalczać homoseksualistów. Obecnie dominuje opinia, że państwo powinno traktować ich obojętnie. Wśród osób mających homoseksualnych znajomych przekonanie o konieczności ochrania gejów jest znacznie częstsze niż o potrzebie zwalczania, natomiast u niemających takich kontaktów proporcje są odwrotne.

Tabela 7

Czy, Pana(i) zdaniem, państwo powinno ochraniać homoseksualistów, zwalczać ich czy też traktować obojętnie?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	IX 1988	V 2008
	w procentach	
Ochraniać	7	13
Traktować obojętnie	30	57
Zwalczać	46	20
Trudno powiedzieć	17	10

Tabela 8

Czy, Pana(i) zdaniem, państwo powinno ochraniać homoseksualistów, zwalczać ich czy też traktować obojętnie?	Odpowiedzi osób	
	znających osobiście geja lub lesbijkę	nieznających osobiście geja lub lesbijki
	w procentach	
Ochraniać	28	11
Traktować obojętnie	59	57
Zwalczać	8	23
Trudno powiedzieć	5	10

★

★

★

Postawy wobec gejów i lesbijek są trwale i mocno ugruntowane, czego dowodzi zdecydowanie i konsekwencja, z jaką znacząca grupa respondentów sprzeciwia się przyznaniu im jakichkolwiek praw. Wydaje się, że ani zmiana ustroju, ani wstąpienie do Unii Europejskiej nie zmieniły istotnie nastawienia społeczeństwa. Chwilowe zmiany opinii zanotowaliśmy w momencie, kiedy restrykcje wymierzone w homoseksualistów wiązano z możliwymi zagrożeniami swobody zrzeszania się innych grup: być może wtedy niektórzy przestali myśleć o prawach gejów i lesbijek w kontekście swoich opinii na temat homoseksualizmu, a zaczęli widzieć je jako część porządku demokratycznego.

Znajomi gejów lub lesbijek mają zupełnie inny stosunek do homoseksualizmu i homoseksualistów niż pozostali: zdecydowanie częściej akceptują prawa dla tej grupy, są bardziej tolerancyjni. Nie można jednak stwierdzić, że to doświadczenie kontaktu wpłynęło na poglądy. Może być odwrotnie: geje i lesbijki prawdopodobnie są bardziej skłonni ujawniać swoją tożsamość w środowiskach, w których znajdują akceptację i zrozumienie. Są to przede wszystkim kręgi ludzi wykształconych, żyjących w największych miastach.

Opracował

Michał WENZEL